

UCHWAŁA Nr XXXV/388/09
RADY MIEJSKIEJ w BOGUCHWALE
z dnia 19 lutego 2009 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla
Gminy Boguchwała na lata 2009 - 2012”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami) zgodnie z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Boguchwała na lata 2009 - 2012”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały zleca się Burmistrzowi Boguchwały a nadzór nad jej wykonaniem powierza się Komisji Edukacji i Rozwoju Społecznego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Bogdan Dziejic

Załącznik
do uchwały Nr XXXV/388/09
Rady Miejskiej w Boguchwale
z dnia 19 lutego 2009 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BOGUCHWAŁA
na lata 2009 – 2012

1. Wstęp

1.1. Podstawa prawna

1.2. Cele programu w oparciu o ustawę:: dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

1.3. Zakres uprawnień kompetencji i ochrony w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

1.4. Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 - 2015 i kierunek działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

1.5. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała w odniesieniu do zabytków znajdujących się na terenie gminy

1.6. Ochrona zabytków w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego

2. Ochrona zabytków w dokumentach krajowych i wojewódzkich i powiązanie z nimi Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

3. Ogólna charakterystyka zabytków gminy Boguchwała

3.1. Krótka nota na temat gminy

3.2. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony

3.3. Zabytki ruchome

3.4. Zabytki archeologiczne

4. Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków

5. Założenia programowe i polityka Gminy w zakresie ochrony i opieki na zabytkami

5.1. Główne założenia programu opieki nad zabytkami

5.2. Cele Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Boguchwała

5.3. Szczegółowe działania Gminy Boguchwała w zakresie opieki nad zabytkami

6. Źródła finansowania

Załącznik nr 1 Zabytki nieruchome na terenie Gminy Boguchwała - Gminna Ewidencja Zabytków;

Załącznik nr 2 Zabytki archeologiczne na terenie Gminy Boguchwała - Gminna Ewidencja Zabytków

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, to materialne i duchowe dzieło minionych czasów. To również dorobek naszych czasów. Niejednokrotnie dziedzictwo kulturowe kojarzymy z archeologią, architekturą i sztuką. Zapominamy o dawnych formach gospodarowania (sposób uprawy roli, sposoby produkcji wyrobów charakterystycznych tylko dla danego regionu) i wielu innych przejawach życia i rozwoju lokalnego społeczeństwa, które również stanowią dziedzictwo kulturowe.

Świadome pragnienie ratowania i ochrony zabytków staje się coraz powszechniejsze wśród lokalnej ludności Gminy Boguchwała. Należy zwrócić uwagę na to, aby obiekty o złym stanie technicznym, nieremontowane czy wręcz ruiny nie były kojarzone z gminą, wręcz przeciwnie – niech staną się jej wizytówką. Program opieki nad zabytkami jest nie tylko wymogiem ustawowym, lecz przede wszystkim potrzebą społeczeństwa. Po wprowadzeniu staje się on również elementem upowszechniającym wiedzę o zabytkach i pomocą w ich ochronie i opiece. Miasto, wieś czy dany obszar nigdy nie staną się atrakcyjne turystycznie, gdy zabytki z ich terytorium będą zaniedbane i niewłaściwie promowane. Szczególny urok zadbanych zabytków i ich obejście tworzą szczególny, specyficzny klimat miejsca, do którego z chęcią powracają będą turyści a nawet sami mieszkańcy gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Boguchwała na lata 2009 – 2012 ma charakter uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Program ten nie jest aktem prawa miejscowego, lecz dokumentem administracyjnym obejmującym zakres propagowania działań dotyczących prac związanych z ochroną zabytków czy krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Stanowić może fundament współpracy między samorządem gminnym, właścicielami zabytków oraz Wojewódzkim czy Powiatowym Konserwatorem Zabytków, która rozwijana w kolejnych latach powinna zaowocować samymi korzyściami z tą najważniejszą – zachowaniem naszego dziedzictwa kulturowego dla potomnych.

1.1. Podstawa prawna

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1999 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16 poz. 95) w zakresie własnych zadań gmin, znajdują się sprawy dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami. Według ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 z 2003 r. poz. 1568 z późn. zmianami), na gminie spoczywa obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na okres 4 lat, uwzględnianiu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni przyjęte zawiadomienie o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym. W/w ustawa określa również zasady ochrony i opieki nad zabytkami, podaje definicję zabytku, wyznacza kompetencje organów ochrony – administracji rządowej jak również samorządowej, sposoby finansowania opieki, itp.

1.2. Cele programu w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Boguchwała na lata 2009 – 2012 bazujący na wersach przytoczonej wyżej ustawy ma na celu:

- Zaznajomienie z dziedzictwem kulturowym, historią oraz zabytkami Gminy Boguchwała; w szczególności z wykazem obiektów znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Podkarpackiego (RZWP) oraz Gminną Ewidencją Zabytków (GEW);
- Wykazanie zabytków typowanych do wpisu do RZWP;
- Zapoznanie z prawnymi uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami;
- Zidentyfikowanie wymogów dotyczących kierunków działań dążących do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do polepszenia stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań w kierunku zwiększenia atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie idei sprzyjających zwiększeniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współdziałania z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie inicjatyw umożliwiających powołanie do życia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Zakres uprawnień, kompetencji i ochrony w świetle ustawy O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Wprowadzając Gminny Program Opieki nad Zabytkami należy przede wszystkim określić pojęcie zabytku. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – „**zabytek** to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową¹”.

Cytowana ustawa wprowadza jednocześnie definicję ochrony i opieki nad zabytkiem. I tak w kolejności szerszego znaczenia (patrz art. 4 ustawy) „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

„Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury²”.

W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stań zachowania:

„1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,

- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej³”.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

1.4. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015 i kierunek działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego na lata 2008 – 2015 na terenie Gminy Boguchwała, IV obszar działania strategicznego odnosi się do kultury. „Jest ona jednym z podstawowych elementów tworzących tożsamość społeczności lokalnej i wywiera ogromny wpływ na pozostałe obszary życia społeczno – gospodarczego. Zachowanie tożsamości kulturowej oraz kultywowanie tradycji są wsparciem w adaptacji polskiego społeczeństwa do integracji europejskiej. Działania przyczyniające się do rozwoju kultury są nieodzowne w dobie globalizacji i rewolucji informacyjnej społeczeństwa wiedzy. Życie kulturalne, szczególnie na obszarach wiejskich nie powinno się opierać jedynie na środkach masowego przekazu, lecz skupiać wokół lokalnych ośrodków życia kulturalnego wspieranych ze środków publicznych. Działania tego typu to:

1. Wspieranie gminnych organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz rozwoju kultury i wypoczynku na terenie gminy;
2. Integracja społeczeństwa lokalnego „Nasza mała ojczyzna”;
3. Wspieranie kultywowania tradycji kulinarnych;
4. Działania na rzecz poznawanie innych kultur;
5. Wspieranie rozwoju umiejętności artystycznych wśród mieszkańców gminy;
6. Kultywowanie świąt narodowych i obrzędów ludowych;
7. Promowanie czytelnictwa.⁷”

1.5. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała w odniesieniu do zabytków znajdujących się na terenie gminy

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała formułuje politykę przestrzenną gminy i jest dokumentem, na podstawie którego są uzgadniane działania związane z zagospodarowaniem terenów w obrębie gminy. Zgodnie z treścią w/w studium „(...) stwierdza się, że główne uwarunkowania społeczne, infrastrukturalne, gospodarcze, przyrodnicze i kulturowe rzutujące na zagospodarowanie przestrzenne gminy związane są” z między innymi „stosunkowo wysoką wartością środowiska kulturowego, z uwagi

na duże nasycenie walorami, na które składają się: zabytki architektury sakralnej, budynki o cechach zabytkowych wpisane do ewidencji zabytków, zabytkowe cmentarze, stanowiska archeologiczne, relikty zabytkowych zespołów dworsko – parkowych i folwarcznych oraz przemysłowych, relikty tradycyjnej zabudowy niwowej, kapliczki i krzyże przydrożne⁵. W związku z powyższym nie jest możliwe dokonywanie zmian zagospodarowania przestrzennego Gminy Boguchwała bez „trzeźwego spojrzenia” na problematykę dotyczącą ochrony i opieki nad zabytkami.

Słusznym staje się być zapis stanowiący wytyczne dla określenia kierunków zmian Gminy Boguchwała w zagospodarowaniu przestrzennym: „utrzymanie tożsamości kulturowej gminy i wykorzystanie walorów zabytkowej zabudowy dla rozwoju turystyki i kultury, a tym samym rozwoju całej gminy; Uporządkowanie funkcjonalno - przestrzenne i estetyczne zabudowy, w tym rewitalizacja zespołów historycznych w nawiązaniu do tradycji⁶”.

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała zostały wydzielone 4 strategiczne obszary – główne kierunki działania w rozwoju przy pełnym poszanowaniu wartości decydujących o jej tożsamości, przy jednoczesnym dążeniu do coraz wyższych standardów funkcjonalnych, infrastrukturalnych, estetycznych i środowiskowych w oparciu o kryteria historyczne, funkcjonalne, architektoniczne i przyrodnicze, kierunki zagospodarowania przestrzennego i wskazane przeznaczenie terenów. W odniesieniu do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczególnie ważnym obszarem jest obręb objęty ochroną konserwatorską, dotyczący zabytków chronionych z mocy w/w ustawy, takich jak:

- „OBIEKTY I ZESPOŁY W REJESTRZE ZABYTKÓW:

- 1) Boguchwała – zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława (kościół, plebania i ogrodzenie kościoła), wpisany do rejestru zabytków decyzją nr I-5340/58/76 z dnia 17 listopada 1976, KS. A – 987;
- 2) Boguchwała – zespół pałacowy (pałac, oficyna) wpisany do rejestru zabytków decyzją nr II-680/35/68 z dnia 31 maja 1968 r., KS. A – 335;
- 3) Boguchwała – późnobarokowy park wpisany do rejestru zabytków decyzją nr II- 680/36/68 z dnia 29 maja 1968 r., KS. A – 336;
- 4) Zgłobień – zespół parkowo – dworski (spichlerz d. dwór z 2 poł. XVI w., dwór nowy I poł XIX w.), wpisany do rejestru zabytków decyzją II-840/4/75 z dnia 31 maja 1975 r., KS. A. – 905;
- 5) Boguchwała – młyn ul. Cicha 28, wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 5340/24/92 z dnia 18 maja 1992, KS. A – 1254;

Działalność inwestycyjna w w/w obiektach może być prowadzona na podstawie przepisów odrębnych, a wszelkie działania w obiektach i w obrębie działek, na których są usytuowane, wymagają pozwoleń WKZ.

- OBIEKTY I ZESPOŁY - wpisane do ewidencji WKZ. Wykaz w/w obiektów w „Wytycznych konserwatorskich” opracowany dla potrzeb zmiany studium, wymaga zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi aktualizacji, uwzględniającej stan istniejący oraz uzupełnienia o zespoły i obiekty, które zasługują na ochronę.
- ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE - punktowe i obszarowe stanowiska archeologiczne, proponowane do objęcia strefą ochrony archeologicznej „OW”. Zakres ochrony i nadzoru archeologicznego w przypadku prowadzenia prac ziemnych na terenie określonym strefami, każdorazowo ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Polityka w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego prowadzona przez władze samorządowe, będzie uwzględniać:

a. strefy ochrony konserwatorskiej (do utworzenia ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego):

1. strefy ochrony konserwatorskiej „A” - obejmujące zespoły i obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z otoczeniem oraz inne najcenniejsze obiekty wpisane do ewidencji.

2. strefy otuliny zespołów i obiektów „B” - obejmujące zespoły i obiekty cenne kulturowo, nie wpisane do rejestru zabytków oraz tereny sąsiadujące ze strefami ochrony konserwatorskiej „A”.

3. strefy ochrony archeologicznej „OW” - obejmujące stanowiska archeologiczne.

4. strefy ochrony ekspozycji „E” - obejmujące tereny, których sposób zagospodarowania ma wpływ na ekspozycję zespołów i obiektów zabytkowych w krajobrazie.

5. strefy ochrony krajobrazu kulturowego „K” – (nie przedstawione na rysunku studium).

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego winny być ustalone miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

b. ochronę przestrzeni przekształconych historycznie, z wieloma elementami kulturowymi, zwłaszcza w miejscowościach Lutoryż, Niechobrz i Zgłobień.

c. działania zmierzające do estetyzacji wnętrz urbanistycznych i architektonicznych.

Dla ochrony wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego najistotniejsze jest zapewnienie warunków dla kontynuacji procesu zagospodarowania obszaru (zespołów osadniczych, siedlisk, form zabudowy, przestrzeni otwartej) na zasadach ciągłości kulturowej”.⁷

1.6. Ochrona zabytków w Miejscowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawę planowania przestrzennego w gminie i zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest aktem prawa miejscowego. Podstawowym zadaniem miejscowych planów jest zagwarantowanie optymalnego ładu przestrzennego a co za tym idzie przeciwdziałanie chaotycznej, beładnej zabudowie i jednocześnie zapobieganie naruszania równowagi przyrodniczej i krajobrazowej.

Gmina Boguchwała nie posiada Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego sporządzonego dla całego obszaru, natomiast dla miasta Boguchwała sporządzone są następujące plany: MPZP „KOREJA I”, „KOREJA II”, „KOREJA III”, MPZP „CENTRUM”, MPZP „WISŁOCZYSKO” oraz MPZP „GAJ”.

MPZP „CENTRUM” obejmuje obszar zespołów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków – strefa ochrony konserwatorskiej „A”, oznaczony na załączniku graficznym do w/w planu 1.KR oraz obszary oznaczone na wymienionym załączniku 2.KR i 3.KR obejmujące strefę ochrony konserwatorskiej „B”.⁸ Pozostałe plany nie obejmują obiektów zabytkowych.

2. Ochrona zabytków w dokumentach krajowych i wojewódzkich i powiązanie z nimi Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

W dniu 21 września 2004 r. Rada Ministrów przyjęła Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020. Dokumenty te tworzą szkielet dla nowoczesnego mecenatu państwa w dziedzinie kultury, dla nowoczesnej polityki kulturalnej kraju działającej w realiach rynkowych oraz dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Przyjęto dwa podstawowe zamierzenia, których celem mają być działania zmierzające do zrównoważonego rozwoju kulturalnego wszystkich regionów w kraju. Są to:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe w celu poprawienia stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Zgodzono się, że dziedzictwo kulturowe może być podstawą rozwoju i upowszechniania kultury jak również znaczącym potencjałem regionów, który ma stanowić o ich konkurencyjności dla turystyki czy inwestycji. Zgodnie z powyższym stwierdzeniem opracowano Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, który ma służyć wprowadzeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w zakresie spuścizny kulturowej kraju.

Ma on na celu poprawę stanu i dostępności zabytków poprzez:

„- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.”⁹

Nie mniej ważną rolę w rozpatrywanej kwestii stanowią zapisy w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020. Zgodnie z priorytetem nr 3 Rozwój Kultury; kierunek działania nr 2 – kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej. Identyfikowanie się lokalnej społeczności z osiedlonym przez nią obszarem (regionem) uważane jest współcześnie za jeden z główniejszych elementów jego rozwoju. Tożsamość regionalna wymieniana jest wśród czołowych składowych procesu unowocześniania warunków życia.

„Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą zrównoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to:

- ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia,

- zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska.

Biorąc pod uwagę te założenia, jednym z głównych celów, który przyjęto do rozwoju kultury województwa podkarpackiego jest kształtowanie jego tożsamości kulturowej. Oznacza to tworzenie - wokół dotychczasowego dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast.

Wiele celów, które przyjęto w Programie rozwoju kultury województwa, wymaga w fazie realizacji dużej mobilizacji społecznej, możliwej do osiągnięcia jedynie przez społeczność zintegrowaną. Okazje do integracji dają wprawdzie konkretne przedsięwzięcia, jednak na ogół wytworzone w takich okolicznościach więzi okazują się dosyć słabe. Trwała integracja może powstać jedynie wokół trwałych wartości, takich jak kultura i tradycja. Dlatego tak ważne jest powodzenie procesu kształtowania tożsamości kulturowej Podkarpacia.

Wkład w realizację tego celu mogą wnieść wszystkie społeczności lokalne regionu i wszyscy mieszkańcy, wszystkie struktury administracyjne - regionalne i lokalne. Konflikty bieżące i zadawnione powinna zastąpić współpraca ze świadomością, że przez wspólne działanie można osiągnąć więcej.

Ważnym celem strategicznym jawi się opracowanie przemyślanego rozwoju edukacji, nauki oraz ochrony, zarówno dóbr kultury rodzimej, jak i dorobku obecnych historycznie na tej ziemi mniejszości narodowych.

Wzmacnianiu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyły:

- wspieranie pielęgnowania polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
- wspieranie udostępniania dorobku kultury w taki sposób, by stawał się podstawą kształcenia wrażliwości emocjonalnej człowieka, ułatwiał wartościowanie, trafne wybory estetyczne i etyczne, pobudzał i rozwijał aktywność i świadome uczestnictwo kulturalne,
- propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” – zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczanie „szlaków kulturowo - historycznych”),
- promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
- ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),
- zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- wspieranie twórczości artystycznej o znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
- ochrona krajobrazu kulturowego wsi podkarpackiej i małych miast,
- wspieranie działalności telewizji regionalnej oraz Radia Rzeszów ukierunkowanych na promowanie kultury. Silniej wspierane będzie i chronione dziedzictwo kultury zarówno tej o znaczeniu ogólnonarodowym, jak i regionalnym i lokalnym. Sprzyjać to powinno wytworzeniu się i wzmacnianiu poczucia tożsamości regionalnej.”¹⁰

3. Ogólna charakterystyka zabytków gminy Boguchwała

Dokonanie ogólnego scharakteryzowania zasobu zabytkowego Gminy Boguchwała ma na celu ustalenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić oraz objąć opieką.

3.1. Krótka nota na temat gminy

Historia gminy Boguchwała sięga XIV wieku. W procesie osadnictwa na tym terenie istotną rolę odegrały rzeki: Wisłok wraz z jego dopływem (Lubcza), jak również lasy, które dostarczały zwierzyny, pożywienia i drewna. Osady powstałe w tamtym czasie zachowały w większości swoje pierwotne nazwy - z wyjątkiem Boguchwały, która przez trzy i pół wieku, tj. od 1373 r. do 1728 r. występowała w dokumentach jako Piotraszówka. Przypuszcza się, że parafia w Zabierzowie powstała przed 1409 rokiem, Zwiężczy ok. 1460r. (rozwiązana została w drugiej połowie XVI wieku) i Piotraszówce ok. 1461 r.

W okresie staropolskim tereny te znajdowały się na styku ziemi sanockiej w województwie ruskim i sandomierskiej w małopolskim, między wojnami światowymi należały do powiatu rzeszowskiego w województwie lwowskim. W wyniku zmian administracyjnych po 1944 r. weszły w skład województwa rzeszowskiego, pozostając nadal częścią powiatu rzeszowskiego. Po ostatniej reformie administracyjnej kraju z 1999r. gmina Boguchwała

znajduje się w powiecie rzeszowskim i jest częścią nowo powstałego województwa podkarpackiego. Graniczy ona z sześcioma gminami: Świlczą, Rzeszowem, Tyczynem, Lubenią, Czudcem, Iwierzycami.

Dogodne połączenia komunikacyjne czynią gminę Boguchwałę łatwo dostępną dla turystów oraz interesującą dla inwestorów. Istotne znaczenie dla gminy ma również jej położenie w sąsiedztwie Rzeszowa, jak również dobra komunikacja drogowa z międzynarodowym lotniskiem w Jasionce. Gmina Boguchwałę prezentuje się korzystnie również pod względem walorów krajobrazowych, leży bowiem na granicy Pogórza Rzeszowskiego i Pogórza Dynowskiego, które charakteryzuje się falistą rzeźbą terenu.

Naturalnym uzupełnieniem krajobrazu tej gminy są przywracające pamięć minionych stuleci zabytki kultury materialnej – najstarsze datowane na początek XVIII wieku. Dwory ziemiańskie możemy napotkać w Boguchwale i Zgłobniu, barokowe kościoły w Boguchwale, Zabierzowie i Zgłobniu. Umiejętność czytania krajobrazu pozwala odtworzyć dawne trakty przydrożnych kapliczek, które to właśnie wraz z przydrożnymi figurami wkomponowały się w pejzaż polnych dróg.

Na podstawie badań archeologicznych można określić najstarsze ślady osadnictwa na danym obszarze. W Boguchwale tego rodzaju badania rozpoczęły się jeszcze przed II wojną światową. W 1933 r. na terenie cegielni należącym do rodziny Angermanów i w okolicy stacji kolejowej w Boguchwale Franciszek Kotuła odkrył kilka jam zawierających obiekty archeologiczne datowane na okres rzymski, a także luźne znaleziska charakterystyczne dla kultury ceramiki wstęgowej rytej.

Brak dokumentu lokacyjnego Piotraszówki uniemożliwia ustalenie daty jej powstania. Nieznane jest też nazwisko pierwszego zasadzcy. Można natomiast stwierdzić, że wieś powstała w drugiej połowie XIV wieku, tj. pomiędzy rokiem 1354 a 1373. Pierwsza z tych oznacza lokację Rzeszowa, druga to najstarsza informacja źródłowa o Piotraszówce, odnotowana przy okazji lokalizacji na prawie magdeburskim sąsiedniego Lutoryża.

24 maja 1373 r. w Sanoku książę Władysław Opolczyk, pan na Rosi, nadał Janowi Gołemu rodem ze Śląska obszar ziemi, na którym polecił mu osadzić wieś Lutoryż na prawie magdeburskim. W dokumencie lokacyjnym Lutoryża wymieniono Piotraszówkę i Niechobrz, co stanowi dla tych wsi źródłowy początek. W dziejach XV-wiecznej Piotraszówki pierwszorzędą rolę odegrał Mikołaj Piotraszewski, wywodzący się z drobnej szlachty, występujący w dokumentach również jako Mikołaj z Piotraszówki.

W drugiej połowie XVI wieku Piotraszówka weszła w skład lityfundium Ligęzów, właścicieli Rzeszowa. Pierwszym przedstawicielem tej rodziny, który posiadał Piotraszówkę, był Mikołaj spytek Ligęza z Borku. Był on właścicielem Piotraszówki od ok. 1580 – 1596 r. W latach 1596 – 1611 wieś była własnością jego bratanka Andrzeja Ligęzy, który to następnie pozostawił ją swojemu synowi Hiacyntowi. W roku 1624 Ligęzowie skutecznie odpierali w piotraszowskim dworze atak Tatarów, których znaczna część poległa w wodach Wisłoka przy próbie sforsowania rzeki. Następnie na ponad 70 lat, tj. od 1650 do 1724 roku Piotraszówka stała się własnością Ustrzyckich. Dziedzic Ustrzyk Dolnych, Maciej Stanisław Ustrzycki, był właścicielem Piotraszówki w latach 1650 – 1683, zaś potem – do 1724 roku – przeszła na własność jego syna Klemensa. Dla Piotraszówki był to niepomyślny okres, charakteryzujący się przede wszystkim upadkiem gospodarczym, na co wpływ miała sytuacja polityczna (obecność obcych wojsk i związane z tym obciążenia) oraz rujnujące w skutkach klęski żywiołowe: gradobicie, sarańcza, niszczące wylewy Wisłoka i klęski nieurodzaju.

W 1724 roku Teodor Lubomirski kupił od Klemensa Ustrzyckiego kompleks dóbr w okolicy Rzeszowa, tj. Piotraszówkę i kilka okolicznych folwarków, takich jak: Błędowa Zgłobieńska, Lutoryż, Nosówka, Raclawówka, Wola Zgłobieńska, Zgłobień. W owym czasie dobra te znajdowały się w ruinie gospodarczej. Dla poprawy sytuacji ekonomicznej uzyskał on w 1728 r. od Augusta II prawo nadania wsi Piotraszówka praw miejskich oraz nadania jej nowej nazwy – Boguchwałę, co symbolicznie oznaczało rozpoczęcie nowej epoki w dziejach tej miejscowości.

Lokacja nowego miasta nie powiodła się, a Boguchwałę nie nabrała cech charakterystycznych dla zabudowy miejskiej. Planowany przez Teodora Lubomirskiego dynamiczny rozwój Boguchwały nie nastąpił. Na skutek niepowodzeń politycznych nie udało się mu również stworzyć porównywalnego z Rzeszowem ośrodka miejskiego, o co początkowo usilnie zabiegał. Lata 1725 – 1735 należy uznać za dekadę wyjątkowo pomyślną w dziejach Boguchwały. Trzeba jednak mieć świadomość, że ową świetność możemy odnieść wyłącznie do architektury. W tym czasie Teodor Lubomirski zbudował kompleks kościelno-pałacowy, który w znacznej części zachował się do naszych czasów i został wpisany do katalogu dóbr kultury narodowej. Równocześnie z budową letniej rezydencji księcia Lubomirskiego wznoszona nową świątynią. W latach dwudziestych XVIII wieku drewnianemu kościołowi w Boguchwale groziło zawalenie. Teodor Lubomirski w 1725 r. uzyskał więc od biskupa przemyskiego pozwolenie na rozebranie drewnianego kościoła i zgodę na budowę w tym miejscu nowej murowanej świątyni. Prace postępowały szybko i budowa została ukończona w 1727 r. Sufragan przemyski bp Andrzej Pruski 31 sierpnia 1729 r. konsekrował świątynię pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa Męczennika.

Teodor Lubomirski w 1745 r. na krótko przed śmiercią w Ujazdowie sporządził testament, w którym zabezpieczył żonę i dzieci. Po jego śmierci rozpoczął się rodzinny spór o sukcesję. M.in. syn Kasper otrzymał zamek w Ujazdowie, zaś bratankowie odziedziczyli Boguchwałę, Łańcut i Przeworsk. W 1745 r. Boguchwałę znalazła się w rękach Antoniego Lubomirskiego, od którego w 1763 r. zadłużone dobra boguchwalskie kupił Paweł Starzyński. Był on ostatnim właścicielem Boguchwały w dobie staropolskiej. 31 sierpnia 1773 r. zmarł w Boguchwale i został pochowany w podziemiach kościoła, o czym informuje tablica wmurowana w ścianę w świątyni.

Na początku XIX wieku Boguchwała stała się własnością rodu Straszewskich, którzy wywodzili się z Wielkopolski, skąd w połowie XVII wieku przenieśli się do województwa krakowskiego. Florian Straszewski, ziemianin i działacz społeczny, został właścicielem dominium Boguchwała w 1805 r. W 1817 r. Straszewscy sprzedali podkrakowskie dobra rodowe i osiedlili się w Boguchwale, Lutoryżu i Zgłobniu. W 1818 r. Stanisław Straszewski otrzymał po przyrodnim bracie Florianie majątek Boguchwała-Lutoryż, który w 1848 r. został podzielony pomiędzy jego synów: Henryka, który zamieszkał w Boguchwale i Ryszarda – zamieszkał w Lutoryżu. Bracia Straszewscy odegrali ważną rolę w życiu społecznym i gospodarczym powiatu rzeszowskiego. W 1886 r. przyczynili się do uruchomienia szkoły ludowej w Boguchwale, oddając na ten cel grunt, materiał budowlany oraz niezbędne środki. W 1901r., po blisko 100 latach obecności w Boguchwale, Straszewscy sprzedali swoje dobra i wrócili w okolice Krakowa. Majątek dworski Boguchwała – Lutoryż wystawiono na licytację; dobra te kupił inż. Zenon Suszycki pochodzący z Litwy. Po jego śmierci, w czerwcu 1913r. majątek dworski Boguchwała – Lutoryż stał się formalnie własnością wdowy po nim Wandy Suszyckiej. W 1921 r. wypełniła ona wolę zmarłego męża i na mocy testamentu przekazała majątek na cele społeczne. Na tych gruntach powstała Fundacja Naukowo-Rolnicza im. Zenona i Wandy Suszyckich w Boguchwale. Celem fundacji było popieranie nauki w zakresie gospodarstwa rolnego i leśnego oraz prowadzenie stacji doświadczalnych związanych z hodowlą bydła. Od 1926 r. fundacja ta występowała pod różnymi nazwami, niezmiennie jednak od ponad 80 lat realizuje podstawowe założenia zawarte w testamencie swoich fundatorów. W skali kraju jest to rzadki przypadek. Od 2005 r. statutowe obowiązki wypełnia Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Początki przemysłu w Boguchwale datuje się na drugą połowę XIX wieku. Do majątku dworskiego należały czynne piece wapiennicze, które czerpały surowiec z Niechobrza i Zgłobnia, szczególnie zasobnych w skały wapienne. W tym czasie technologia wypalania cegły była prymitywna. Nowości w tej dziedzinie wprowadzono dopiero w ostatniej dekadzie XIX wieku i na początku XX wieku. W 1905 r. inż. Klaudiusz Angerman założył nową cegielnię na miejscu starej, dając zatrudnienie blisko 40 robotnikom.

W dobie rozwoju gospodarki kapitalistycznej położenie Boguchwały zaczęło mieć coraz większe znaczenie. Sąsiedztwo Rzeszowa, a także linia kolejowa oraz droga powiatowa zapewniająca połączenie z Podkarpaciem odegrały istotną rolę w rozwoju gospodarczym wsi. W 1890 r. uruchomiono linię kolejową łączącą Rzeszów z Jasłem, której trasa przebiegała przez Boguchwałę. W tym czasie zbudowany został dworzec i most kolejowy, które do dziś są symbolem początków przemysłu w Boguchwale i żywym wspomnieniem zachodzących wówczas zmian. Zasadnicze przeobrażenia w gospodarce Boguchwały związane były z rozpoczęciem budowy fabryki porcelany jesienią 1938 r. w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego. W 1941 r. fabryka została przekształcona w spółkę o nazwie: Fabryka Porcelany Boguchwała inż. S. Syska Spółka z o.o. W 1948 r. fabryka porcelany została przejęta na własność państwa na mocy ustawy o nacjonalizacji przemysłu.

Współczesna gmina Boguchwała zaliczana jest do najbardziej zurbanizowanych na Podkarpaciu. Dysponuje dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną oraz imponującym, w skali regionu, lecz nierównomiernie rozlokowanym potencjałem gospodarczym.

W lipcu 2006 r. odbyły się konsultacje społeczne z udziałem mieszkańców Boguchwały, których celem było zasięgnięcie opinii na temat zmiany statutu miejscowości. W pozostałych sołectwach gminy konsultacje te przeprowadzono w ramach zebrań wiejskich. Rada Gminy uznała wynik konsultacji społecznych za przyzwolenie na nadanie Boguchwale statusu miasta. W marcu 2007 r. Rada Gminy Boguchwała wystąpiła za pośrednictwem Wojewody Podkarpackiego do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z wnioskiem o nadanie miejscowości Boguchwała praw miejskich i ustalenie granic. 18 kwietnia 2007 r. Rada Gminy otrzymała pozytywną odpowiedź strony rządowej. Z dniem 01.01.2008 r. miejscowość Boguchwała odzyskała utracone ponad 200 lat temu prawa miejskie. Obecnie Gmina Boguchwała jest gminą miejsko – wiejską, w skład której wchodzi 9 sołectw i jedno miasto.¹¹

3.2. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków Województwa Podkarpackiego prowadzi Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków mający swoją siedzibę w Przemyśle przy ul. Jagiellońskiej 29. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obiekty wpisane do rejestru są chronione prawem. Na dzień sporządzania niniejszego programu w w/w rejestrze figuruje 8 obiektów i/lub zespołów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała.

Tab 1. Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała¹²

Lp.	Obiekt	Lokalizacja	Datowanie	Nr Decyzji	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława; kościół, ogrodzenie z bramą i dwoma	Boguchwała, ul. Grunwaldzka	1727 r.	A-987	17.11.1976 r.

	furtkami, plebania				
2	Zespół pałacowo-parkowy:	Boguchwała			
	a) Pałac	teren PODR	1725 r.	A-335	31.05.1968 r.
	b) Figura Św. Jana Nepomucena	przy ogrodzeniu PODR;	k. XVIII w.	A-335	31.05.1968 r.
3	Park późnobarokowy	teren PODR; brama wjazdowa w rejonie przystanku autobusowego, teren dawnego stawu	druga poł. XIX w.	A-336	31.05.1968 r.
4	Młyn wodny z otoczeniem	Boguchwała, ul. Cicha 4	druga poł. XIX w.	A-1254	18.05.1992 r.
5	Zespół Dworsko - Parkowy z otoczeniem	Zgłobień			
	a) Dwór stary	Zgłobień	2 poł. XVI w.	A-905	31.05.1975 r.
	b) Dwór nowy	Zgłobień	k. XIX/pocz. XX w.	A-905	31.05.1975 r.
6	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja, kościół, plebania, wikarówka	Zgłobień, dz. nr 987, 990	1741 r., 1892 r., 1929 r.	A-181	18.01.2007 r.
7	Kaplica p.w. Św. Marka	Zgłobień, na Pasterniku	1763 r.	A-137	22.12.2005 r.
8	Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych parafii Zabierzów w Raclawówce z otoczeniem	Raclawówka – Zabierzów	1719-1720 r.	A-157	16.08.2006 r.

Załącznik nr 1 do powyższego opracowania zawiera wszystkie zabytki znajdujące się na terenie Gminy Boguchwała.

Poniżej w krótki sposób przedstawiono, umieszczone w w/w tabeli, zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiego rejestru.

Zespół kościoła p.w. Św. Stanisława w Boguchwale

W Skład zespołu kościelnego w Boguchwale wchodzi:

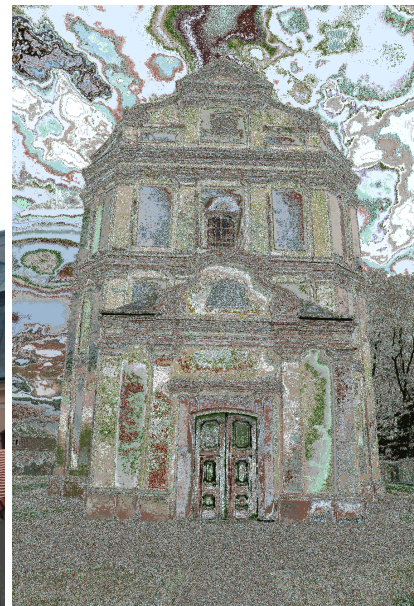
- a) Kościół p.w. Św. Stanisława;
- b) Plebania;
- c) Ogrodzenie kościoła.

Kościół barokowy wzniesiony w 1727 r. przez Teodora Lubomirskiego. Obiekt murowany z cegły, tynkowany. W trakcie remontu w 1903 r. zmieniono pokrycie dachowe z gontowego na blaszane i w miejscu przedsionka dobudowano niewielką kruchtę; zmieniono również hełm na wieży. Budynek kościoła wzniesiony na rzucie prostokąta ze ściętymi narożnikami od zachodniej strony. Obiekt jedno nawowy z absydą, do której od wschodniej strony przylega wieża. Od północy zakrystia – po przeciwnej stronie łoża kolatorska. Bryła budynku podzielona jest gzymsem na dwie kondygnacje. Dolna – wyższa – przedzielona dodatkowo gzymsem kordonowym. Gzymsy z pilastrami tworzą na obu częściach kondygnacyjnych system przecinających się i nachodzących na siebie płycin. Otwory okienne umieszczone w skrajnych przęsłach dolnej kondygnacji oraz środkowym przęśle kondygnacji wyższej. Podział zewnętrzny bryły odpowiada podziałowi wewnątrz kościoła. Budynek kryty jest dachem dwuspadowym o zaokrąglonym przyczółku nad absydą. Wieża trzykondygnacyjna nakryta dwustopniowym hełmem z lukarnami zwieńczonym kopułą. Fasada, po obu jej stronach, nad belkowaniem posiada zwieńczenie ze spływami wolutowymi. Do fasady przylega kruchta na rzucie kwadratu przykryta trójspadowym dachem; podobnie zwieńczona jak fasada. Nawa obiektu trójprzęsłowa z pilastrowymi podziałami; sklepienie kolebkowe. Środkowe przęsło nawy szersze. Absyda oddzielona od nawy półkolistym łukiem tęczowym i sklepiona kochowo. Zakrystia i łoża kolatorska stanowią dwa niewielkie aneksy – kształtem podporządkowane jednolitości bryły kościoła.

Dość istotnym elementem w architekturze kościoła jest krypta z wejściem ulokowanym w podłodze prezbiterium, w której znajdować się miały prochy kolatorów kościoła w Boguchwale.¹³

Fot. 1. Widok z ulicy Grunwaldzkiej na kościół p.w. Św. Stanisława Męczennika w Boguchwałe.¹⁴

Fot. 2, 3. Widok na wejście do kościoła p.w. Św. Stanisława Męczennika w Boguchwałe; część ogrodzenia z bramą główną.¹⁵

Ważnym elementem wystroju kościoła są polichromie, które malowane w latach dwudziestych XVIII wieku, zachowały się w stanie pierwotnym do czasów obecnych. Malowidła składają się przede wszystkim ze scen figuralnych, dekoracji ornamentalnej, plakiet i emblematów wraz z inskrypcjami.

Plebania usytuowana jest na północ od kościoła na planie prostokąta. Budynek murowany, parterowy, podpiwniczony z zaokrąglonymi narożnikami. Pokryta dachem niskim, naczółkowym. W 1996 roku gruntowny remont.

Obecne obiegające kościół ogrodzenie pochodzi z 1860 r. Fundatorem był Henryk Straszewski ówczesny dziedzic dóbr w Boguchwałe. Jest ono kształtu owalnego z bramą główną i furtą (pierwotnie były trzy). Przy wejściu głównym znajdują się płyta kamienna z kartuszem herbowym upamiętniająca fundatora (data 1860 i litery H S).¹⁶

Zespół pałacowo – parkowy w Boguchwale

Zespół pałacowy w Boguchwale został malowniczo usytuowany na rozległym obszarze opadającym znacznie na południowy – wschód, w otoczeniu parku od południa i wschodu, kościoła pod wezwaniem Św. Stanisława Męczennika od północy i zabudowy gospodarczej od zachodu. Obecny pałac stanowi fragment większej symetrycznej całości i składa się z piętrowego pawilonu i parterowego łącznika – składał się pierwotnie z trzech piętrowych pawilonów oraz dwóch parterowych łączników, jednak zniszczony pod koniec XVIII wieku nie został odbudowany w pierwotnej wersji. Człony te pomimo ujednoczenia zewnętrznej szaty architektonicznej różnią się nie tylko ilością kondygnacji, lecz przede wszystkim grubością murów szczególnie w miejscu ich wspólnej ściany – co świadczy o różnych fazach wyglądu i budowy obecnego obiektu. Rzut całości ma formę wydłużonego prostokąta, na który składają się rzuty prostokątne pawilonu i łącznika. Dach pawilonu mansardowy o dobrych proporcjach i zaokrągleniach w północnej stronie. Podział na kondygnacje zaznaczony jest gzymsem kordonowym. Okna nie posiadają naczółków ani opasek, co zwiększa wrażenie płaskości i linearności całości fasady.

Fot. 4. Widok na Piętrowy pawilon i parterowy łącznik – zespół pałacowy w Boguchwale¹⁷

Parterowy łącznik pałacu nakryty jest dachem dwuspadowym. Od wschodniej strony posiada galerię filarowo – arkadową z podcieniami stanowiącą najistotniejszy element plastyczny zachowanej części pałacu, pełniącą funkcję loggi. Elewacja od tej strony jest horyzontalna, dziewięciopolowa z otworami okiennymi jak w części parterowej pawilonu.

Do południowej ściany łącznika przylega parterowy budynek z nieznacznie wysuniętym ryzalitem – prawdopodobnie pozostałość po środkowym pawilonie, – o czym świadczą podobieństwa do istniejącego pawilonu (fragmenty artykulacji, grubości ścian, itp.)

Fot. 5. Widok na galerię z podcieniami pałacu w Boguchwale¹⁸

Późnobarokowy park w zespole pałacowym w Boguchwale

Istotnym komponentem założenia pałacowego był późnobarokowy park położony na wschód od pałacu, na wysokiej skarpie ukształtowanej tarasowo, opadającej w kierunku nieistniejącego stawu (osuszonego niestety jeszcze przed 1860 r.). Tarasy umocnione wysokimi murami z kamienia łamanego łączonego wapienną zaprawą, powiązane były schodami – tylko fragmentarycznie zachowanymi w części północnej parku. Na nich znajdowały się postumenty z wazonami. Główna oś przebiegała przez nieistniejący pawilon środkowy i odległą o kilkadziesiąt metrów wyspę (po dzień dzisiejszy znajdują się na niej pozostałości po stole z piaskowca).¹⁹

Fot. 6. Zróżnicowane poziomy terenu parku od strony wschodniej²⁰

Na przedłużeniu linii pałacu, w południowo – wschodniej części parku znajduje się punkt wysokościowy w kształcie murowanego, spiralnego kopca wypełnionego ziemią. Prawdopodobnie centralny element tej części ogrodu – niestety w chwili obecnej zaniedbany popada w ruinę. Po przeciwnej stronie, wjazd do parku od północnej strony umożliwiała pięknie kuta, dwuwahadłowa brama wkomponowana w zabytkowe ogrodzenie; z figurą Św. Jana Nepomucena.

Fot. 7. Brama wjazdowa na teren pałacowo – parkowy; figura Św. Jana Nepomucena²¹

Młyn w Boguchwale

Znaczącym zabytkiem architektury przemysłowej jest Młyn Wodny zlokalizowany przy ul. Cichej w Boguchwale. Obiekt murowany z cegły w znacznej części otynkowany. Niepodpiwniczony składający się z trzech integralnie złączonych ze sobą części; rzut w kształcie litery „L”. Poszczególne „elementy” budynku, w zależności od kształtowania terenu, są jedno- lub dwukondygnacyjne; w wyższych partiach poddasza użytkowe. W chwili obecnej młyn popada w ruinę. Prywatny właściciel niestety nie wywiązuje się z obowiązku jego ochrony i opieki nad nim w

należyty sposób.²² Tradycje młynarstwa w Boguchwale sięgają początków osady a rozwinęły się szczególnie w drugiej połowie XIX wieku. Młyn w Boguchwale zbudowany według nowych wzorów w latach 70 XIX wieku zastąpił stary obiekt. Był on własnością Straszewskich i w ówczesnych latach dawał systematycznie duże dochody gdyż najbliższe okolice w tym przedmieście Rzeszowa.

Fot. 8. Młyn Wodny w Boguchwale; widok od strony południowo – wschodniej w kierunku ul. Cichej²³

Zespół parkowo – dworski w Zgłobniu

W skład zespołu parkowo – dworskiego w Zgłobniu wchodzi: dwór oraz spichlerz. Budynek dworski został wzniesiony w I poł. XIX wieku. Jest on murowany z cegły, otynkowany. Bryła opiera się na rzucie prostokąta i stanowi jedną kondygnację z podpiwniczeniem. We frontowej elewacji portyk na czterech filarach, w narożniku północno – zachodnim znajduje się prostokątny ryzalit nakryty dwuspadowym daszkiem. W tylnej elewacji również ryzalit prostokątny z wejściem do piwnicy w cokole. Ściany ujęte gzymsem podokapowym i cokolem z okienkami piwnicznymi. W profilowanych opaskach znajdują się okna. Budynek nakryty jest czterospadowym dachem z dachówki. W chwili obecnej w budynku ma swoją siedzibę Polskie Stowarzyszenie Młodzieży Sprawnej Inaczej. Warsztaty Terapii Zajęciowej.

Fot. 9. Zespół parkowo – dworski w Zgłobniu; Dwór – obecnie WTZ²⁴

Spichlerz – były dwór – wzniesiony został w II połowie XVI wieku; przypuszcza się, że na spichlerz adoptowano go 200 lat później lub na przełomie XVIII/XIX wieku. Budynek murowany z cegły i kamienia, otynkowany. Jedna kondygnacja nadziemna, pod częścią obiektu piwnice. Wewnątrz trzy izby; w dwóch sklepienie kolebkowe i zachowane dwa renesansowe portale w części elewacji zachodniej; renesansowo obramowane okna. Tuż pod czterospadowym dachem, krytym eternitową dachówką, ściany zwieńczone profilowanym gzymsem.

Fot. 10. Stary Dwór w Zgłobniu²⁵

Zespół kościoła p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu

Zespół kościoła parafialnego w Zgłobniu składający się z kościoła p.w. Św. Andrzeja Apostoła, plebani, wikarówki ulokowany jest na wzgórzu po północnej stronie drogi przecinającej wieś. Kościół p.w. Św. Andrzeja został wzniesiony w 1741 r. dzięki fundacji Teodora Lubomirskiego. W latach 1913 – 1923 został przebudowany poprzez wydłużenie ku zachodowi nawy głównej, dodanie naw bocznych oraz dwóch wież i zakrystii. Prace remontowe odnotowano w latach 1956 – 1958 oraz 1996 r.

Obiekt jest murowany z cegły i kamienia i otynkowany na wysokim cokole. Rzut w kształcie wydłużonego prostokąta. Nawa główna i prezbiterium przykryte sklepieniami kolebkowymi z lunetami; nawy boczne o sklepieniach krzyżowych. Ponad gzymsem i fryzem zamykającym nawę główną, znajdują się okna. Od południa wieża trój kondygnacyjna a od północy dwukondygnacyjna lekko cofnięta w odniesieniu do wieży południowej. Nad nawą główną dach dwuspadowy; nad prezbiterium niższy trójpołaciowy; nad nawami bocznymi dach pulpitowy – całość kryta blachą. Okna w świątyni prostokątne zamknięte łukiem odcinkowym; w wieżach półkoliste.

Fot. 11, 12. Kościół p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu²⁶

Plebania została wzniesiona około roku 1892 w części zachodniej od kościoła, również na wzgórzu. Jest to budowla murowana i otynkowana. Kondygnacje w zależności od ukształtowania terenu – od północy ściana dolnej kondygnacji znajduje się poniżej poziomu posadowienia, - dwukondygnacyjna od południa. Rzut obiektu prostokątny ze zryzalitowanym gankiem wzdłuż osi frontowej. Od strony elewacji ogrodowej trzyosiowy ryzalit z balkonem. Dach czterospadowy, kryty blachą.

Fot. 13, 14. Plebania w Zgłobniu²⁷

Najmłodszym zabytkiem zespołu kościoła parafialnego w Zgłobniu jest Wikaarówka wzniesiona w 1929 r. Znajduje się ona poniżej kościoła od strony południowej. Jest to budynek murowany, otynkowany o jednej kondygnacji i częściowo podpiwniczony. Dach pokryty blachą.

Fot. 15, 16. Wikarówka w Zgłobniu²⁸

Kaplica Św. Marka w Zgłobniu

Kaplica Św. Marka położona jest na tzw. Pasterniku w Zgłobniu. Zgodnie z tradycją i przekazami została wzniesiona na miejscu drewnianego kościoła spalonego przez Tatarów w 1624 r. Budynek murowany z cegły, otynkowany. W najbliższym otoczeniu znajduje się „wieniec” lipowy. Kaplica na rzucie prostokąta; w części ołtarzowej zakończona trójbocznie, zwieńczona wysokim dachem dwuspadowym – od wschodniej części trójpołaciowym pokrytym cementową dachówką. Otwory okienne w ścianach ocznych ostrołukowe, rozglifione do wewnątrz. W profilowanych obramieniach znajdują się ostrołukowe drzwi. Wnętrze jednoprzestrzenne ze sklepieniem krzyżowym.

Fot. 17, 18. Kaplica Św. Marka w Zgłobniu²⁹

Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Raławówce - Zabierzów

Zespół kościelny parafii Zabierzów w Raławówce pochodzi z pierwszej ćwierci XVIII wieku. Obecny murowany kościół p.w. Wszystkich Świętych został wzniesiony, w stylu barokowym, przez księcia Jerzego Ignacego Lubomirskiego, właściciela dóbr rzeszowskich, w 1719 r. na miejscu dwóch wcześniejszych świątyń drewnianych, spalonych przez Tatarów w 1624 i 1660 r. Pierwotnie obiekt jednonawowy w chwili obecnej na podstawie krzyża z dobudowanymi nawami bocznymi w formie kaplic (1879 i 1909 r.). Dwukondygnacyjna, opilastrowana wieża dobudowana w 1909 r. zwieńczona latarnią. Elewacje w formie dekoracji ramowej z lizenami w narożach i rozbudowanym gzymsem. Nad nawą główną dach dwuspadowy z ulokowaną pośrodku latarnią; nad prezbiterium nieco niższy trójspadowy; nad nawami bocznymi dachy pulpitowe trójspadowe. Do kościoła przylega kaplica z 1873 r. Została ona wzniesiona przez Ludwika Jędrzejowicza (właściciela Nosówki) i jego żonę Helenę Dąbmską, pełniąc rolę mauzoleum rodowego. Ołtarz główny świątyni powstał także w 1873 r., a nad nim obrazy "Zdjęcie Pana Jezusa z krzyża" i "Wszyscy święci", których autorem jest malarz Tabiński z Rzeszowa. Kościół otacza od 1895 r. parkan z cegły, fundacji Aleksandra Dąbmskiego z Nosówki. Jego oryginalnymi pozostałymi elementami są dwie bramy i dwie bramki. W pobliżu znajduje się też XVII wieczna plebania, której stan niestety jest bardzo zły.

Fot. 19, 20,21. Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Raclawówce – Zabierzów³⁰

3.3 Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomości) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Tab 2. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała³¹

Lp.	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr Decyzji	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Wyposażenie zespołu kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu	Zgłobień	XVII – XX	B-147	28.02.2006 r.
2	Wyposażenie kaplicy Św. Marka w Zgłobniu	Zgłobień	XVI – XVIII	B-146	28.02.2006 r.
3	Wyposażenie zespołu kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława w Boguchwale	Boguchwała	XVIII	B-185	23.10.1976 r.

3.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie miasta i gminy Boguchwała nie występują zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. W wyniku badań wykonywanych w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski, zarejestrowano 124 stanowiska archeologiczne. Są to stanowiska zlokalizowane jeszcze przed właściwą akcją związaną z AZP. Dla tych stanowisk wykonane zostały karty adresowe (dane o stanowisku AZP, mapka lokalizacyjna stanowisko w terenie) stanowiące część gminnej ewidencji zabytków (załącznik nr 2).

Większość zarejestrowanych stanowisk można bliżej określić chronologicznie dzięki charakterystycznym przedmiotom z ceramiki lub narzędziom kamiennym i krzemieniom. Dużo jest również takich obszarów osadniczych, które tyko ogólnie można powiązać z pradziejami. Możliwość przypisania zbioru zabytków do określonego okresu dziejowego czy kojarzenie go z konkretną kulturą archeologiczną pozwala na chronologiczne uporządkowanie znalezionej materiału.

Najstarszą epoką wyróżnioną przez archeologów na terenie Gminy Boguchwała, jest epoka kamienia. Ślady jej zostały odnalezione w 11 miejscach; najwięcej w Zgłobniu i Niechobrze. Kolejnym okresem okazuje się być

najmłodszy „syn” epoki kamienia neolit – z tego wycinka dziejów mamy znacznie więcej obszarów, na których żyli nasi praojcowie – 44 rejony. Następnie epoki brązu i żelaza – również znacząca ilość miejsc występowania osadnictwa – około 30. I wreszcie powolne wkroczenie w czasy naszej ery, tj. w średniowiecze, itd.

Dzięki konkretnym, charakterystycznym przedmiotom znalezionym na danym obszarze dokładnie określono, do jakiej kultury zaliczały się ludy zamieszkujące tereny gminy.

Z Neolitu:

- Kultura Ceramiki Wstęgowej Rytej – KCWR;
- Kultura Pucharów Lejkowatych – KLP;
- Kultura Lubelsko – Wołyńskiej Ceramiki Malowanej;
- Kultura Ceramiki Sznurkowej – KCSz;

Z epoki brązu:

- Kultura Łużycka;

Z epoki żelaza:

- Kultura Halszacka;
- Kultura Przeworska.

Średniowiecze;

Czasy Nowożytny;

Podsumowując stwierdzić należy, że na obszarze Gminy Boguchwała występuje wiele interesujących stanowisk archeologicznych. Na większości z nich należałoby „wznowić” badania wykopaliskowe, które pozwoliłyby uzyskać pełniejszą charakterystykę terenu od pradziejów do czasów nowożytnych. Rozpoznanie przede wszystkim należałoby przeprowadzić na stanowiskach z wszystkich okresów dziejowych bez wyjątków, gdyż wszystkie charakteryzują się wycinkową wiedzą na swój temat. Logicznym zatem wydaje się fakt, że stosowne będzie branie pod uwagę przede wszystkim tych stanowisk, na których odnaleziono ślady różnoepokowego zasiedlenia. Wyniki badań na tych stanowiskach z dużym prawdopodobieństwem dostarczą nowych, ważnych i ciekawych zabytków, które umożliwią pełniejszą charakterystykę okresu pradziejów interesującego nas obszaru Gminy Boguchwała.

4. Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków

Na podstawie art. 9 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się obiekt nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Rozpatrując zabytkowe obiekty Gminy Boguchwała, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zabytki nie objęte decyzjami konserwatorskimi a znajdujące się w obszarach zespołów zabytkowych:

1. W zespole pałacowo – ogrodowym spichlerz z 1850 – znajdujący się na terenie byłego gospodarstwa rolnego w Boguchwale; budynek murowany, ceglany, trzykondygnacyjny. Obecnie nie użytkowany.

Fot. 22. Spichlerz w Boguchwale; obiekt na terenie byłego gospodarstwa rolnego³²

2. W zespole pałacowo – ogrodowym spichlerz lub stajnia – znajdujący się na terenie Podkarpackiego Doradztwa Rolniczego w Boguchwale rolnego w Boguchwale; budynek murowany, ceglany, otynkowany, dwukondygnacyjny. W chwili obecnej siedziba Biblioteki Publicznej w Boguchwale oraz Biblioteki PODR.

Fot. 23. Biblioteka w Boguchwale³³

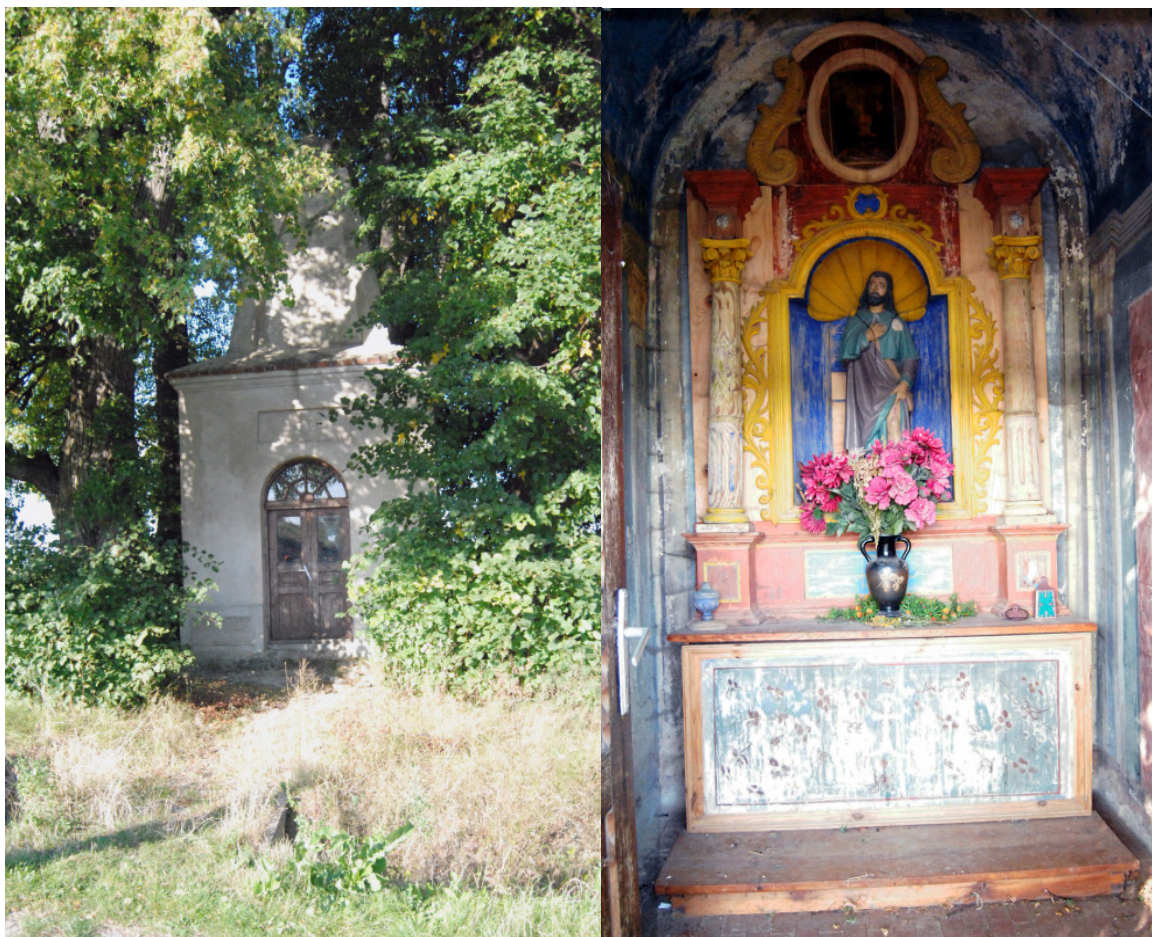
3. W zespole kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława w Boguchwale Kaplica cmentarna wraz z ogrodzeniem z 1867 r. – budynek ceglany, murowany, otynkowany

Fot. 24. Kaplica cmentarna w Boguchwale³⁴

W kolejnym etapie proponuje się wpisać do rejestru obiekty małej infrastruktury sakralnej znajdujące się na terenie gminy. Większość z nich została wyremontowana ze środków Urzędu Gminy, choć występują kapliczki, których stan pozostawia wiele do życzenia. „Zarejestrowanie” ich pozwoli powziąć pewne kroki w kierunku remontów, nawet tych znajdujących się na prywatnych posesjach. Wszystkie kapliczki ujęte są w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Fot. 25, 26. Kapliczka Św. Rocha i jej wnętrze; między Niechobrzem a Zgłobniem³⁵

Stosownym wydaje się fakt, aby jak najwięcej obiektów znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała zostało wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Nie mniej jednak rozpatrując w/w aspekt należy zwrócić uwagę na zapisy znajdujące się w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Mają one dwuznaczny wydźwięk – w głównej mierze wpis do rejestru pozwala uzyskać pewne korzyści wynikające z ochrony i opieki konserwatorskiej. Z drugiej jednak strony nakładają na właściciela ustawowe obowiązki, z których musi się wywiązać.

5. Założenia programowe i polityka Gminy w zakresie ochrony i opieki na zabytkami

Program opieki nad zabytkami gminy Boguchwała jest wyznacznikiem działań w kierunku ochrony dóbr kultury w okresie czterech lat od podjęcia przez Radę Gminy uchwały sprawie przyjęcia niniejszego programu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami powinien tworzyć obszar działań prorozwojowych, który będzie miał na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy. Zgodnie z tym polityka Gminy powinna w dużym stopniu wykorzystywać możliwości, jakie niosą zasoby środowiska kulturowego.

5.1. Główne założenia programu opieki nad zabytkami

1. Wykonywać zamierzone działania i zadania samorządowe związane z ochroną i opieką nad zabytkami;
2. Włączyć problemy ochrony zabytków i opieki nad nimi do zadań bieżących Gminy Boguchwała;
3. Powstrzymywać procesy degradacyjne obiektów zabytkowych i działań w kierunku poprawy ich stanu zachowania;
4. Wykorzystywać zasoby kulturowe w charakterze elementu mającego w głównej mierze wpływać na rozwój ekonomiczny miasta i Gminy Boguchwała;
5. Skorelować zadania ochrony i opieki nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała;
6. Zmierzać do całkowitego określenia stanu materialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Boguchwała;

7. Kontynuować działania zmierzające do aktualizacji Gminnej ewidencji zabytków przy współpracy lokalnych władz sołeckich;

8. Wprowadzić szczegółowe oznakowanie obiektów zabytkowych jak również określić zasady ich udostępniania dla ogółu (w przypadku obiektów znajdujących się w rękach prywatnych); przedstawić dodatkowy system oznakowania na drogach gminnych i powiatowych – zamiarem ułatwienia dostępu i dojazdu do obiektów zabytkowych;

9. Łączyć ochronę środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznymi założeniami architektonicznymi, zachować i odtwarzać dawne układy i funkcje terenów zielonych w ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzować parki pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku;

10. Prowadzić działania w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarki nieruchomościami mające na celu przede wszystkim powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjąć działania w celu poprawy stanu ich zachowania;

11. Rozsądnie wykorzystać gminne fundusze przeznaczone na działania ratownicze i konserwatorskie jak również dokumentacyjne przy zabytkach szczególnie wartościowych;

12. Pozyskiwać zewnętrzne środki na poprawę i odbudowę publicznej przestrzeni znajdującej się w sąsiedztwie zabytków;

13. Wspierać szczególnie te projekty, które związane są ochroną zabytków i opieką nad nimi;

14. Popularyzować wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych wiedzę na temat wytycznych konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej;

15. Informować właścicieli obiektów o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na remonty, modernizację, konserwację, itp.;

16. Promować ochronę zabytków jako wartość kształtującą lokalną tożsamość i tradycję.

5.2. Cele Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Boguchwała

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2009 – 2012 jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego gminy oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów. Posłużą temu poniższe zadania:

1. Opracowanie elektronicznej bazy danych;
2. Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność Gminy Boguchwała;
3. Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków nie stanowiących własność gminy Boguchwała;
4. Działania w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego;
5. Działania edukacyjne z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
6. Monitoring realizacji Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami.

5.3. Szczegółowe działania Gminy Boguchwała w zakresie opieki nad zabytkami

Stosownie do wymogów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami sprawowanie opieki nad zabytkami w Gminie Boguchwał będzie realizowane w zakresie działań wyszczególnionych w tabeli.

Tab 3. Zakres i czasokres realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Lp.	Opis działania	Okres realizacji	Jednostka realizująca
1	Opracowanie elektronicznej bazy danych		
	Utworzenie i prowadzenie elektronicznej bazy danych w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków;	2009	Referat Planowania Przestrzennego i Budownictwa Referat Administracyjny
	1.2.Rozszerzenie i uzupełnienie danych do Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez dodatkową wiedzę z archiwum, muzeum, biblioteki i zasobów prywatnych;	2009-2011	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu

	1.3.Udział w przeglądach technicznych obiektów Gminy, zarejestrowanych w Gminnej Ewidencji Zabytków;	Co dwa lata	Referat Inwestycji Referat Administracyjny Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu	
	1.4.Opracowanie fotograficzne stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków;	2009-2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu	
2	Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność gminy			
	2.1.Dokonanie przeglądu i wytypowanie obiektów celem opracowania harmonogramu prac rewaloryzacyjnych z uwzględnieniem prac konserwatorskich;	2010	Referat Inwestycji Referat Administracyjny Rady Sołeckie	
	2.2.Opracowanie programu Rewitalizacji miasta Boguchwały i obiektów historycznych;	2009	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu	
	2.3.Pozyskiwanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami;	2009-2012	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu	
	2.4.Opracowanie wytycznych konserwatorskich wraz założeniami programowo – przestrzennymi dla zespołu pałacowo – parkowego w Zgłobniu i uzgodnienie ich w WKOZ;	2009-2010	Referat Planowania Przestrzennego i Budownictwa	
3	Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków nie stanowiących własność Gminy			
	3.1. Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie rewitalizacji w ramach umów lub porozumień wzajemnych;	2009-2012	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu Właściciele	
	3.2.Pomoc w kontaktach ze służbami konserwatorskimi i archeologicznymi w ramach planowanych prac objętych rewitalizacją;	2009-2012	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu Właściciele	
	3.3.Określenie zasad udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty wpisane do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok (dotacje);	2010	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu Referat Budżetu i Finansów	
	Określenie zasad udostępniania obiektów zabytkowych w celach turystycznych wspólnie z właścicielami zabytków;	2009-2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu Właściciele	
	Wpisanie niektórych wybranych obiektów do rejestru zabytków;	Określenie obiektów, które należy wpisać do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Boguchwała;	2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu WUOZ
		Określenie obiektów nie będących własnością Gminy Boguchwała a stanowiących znaczącą wartość zabytkową;	2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu WUOZ
	zgotowanie dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów opracowania w formie przystępnej „ściągi” z obowiązujących przepisów i procedur, czyli sposobu poruszania się po urzędach oraz prawidłowego przygotowania dokumentów i dokumentacji;	2010	Referat Organizacyjno-Prawny Referat Administracyjny	
4	Działania w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego			
	Opracowanie i wykonanie systemu oznakowania zabytków na terenie Gminy (tablice, mapy, plansze);	.Wykonanie tablic informujących o szczególnie interesującym obiekcie zabytkowym znajdującym się na terenie Gminy Boguchwała;	2009-2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Miejski Zarząd Nieruchomości
		.Wprowadzenie dodatkowego oznakowanie dla zespołu pałacowo – parkowego w Boguchwałie jako jednego z głównych punktów leżących na trasie tematycznej i edukacyjnej ścieżki południowo – wschodniej Polski pod nazwa „Turystyczny szlak gniazd rodowych Lubomirskich”	2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych Miejski Zarząd Nieruchomości
	Opracowanie trasy turystycznej pieszej i	.Umieszczenie nowych oznaczeń ścieżek rowerowych i tras	2009-2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych

	rowerowej po obiektach zabytkowych Gminy Boguchwała;	turystycznych;		Miejski Zarząd Nieruchomości
		.Opracowanie folderów i ulotek i ich bieżące aktualizowanie na temat szlaków turystycznych, tras rowerowych;	2009-2010	Referat Promocji i Spraw Społecznych
	Przeznaczenie obiektów zabytkowych na cele obsługi ruchu turystycznego;	.Wyznaczenie obiektów zabytkowych, określenie sposobu korzystania oraz ich oznakowanie;	2011-2012	Referat Promocji i Spraw Społecznych
	Utworzenie na gminnej stronie internetowej zakładki poświęconej zabytkom Gminy Boguchwała;	.Udostępnienie na stronie internetowej wyciągu z Gminnej Ewidencji Zabytków wraz z podaniem ich aktualnego stanu prawnego (dot. wpisanych do rejestru zabytków – podanie aktualnego numeru rejestru zabytków);	2009	Referat Planowania Przestrzennego i Budownictwa Referat Administracyjny
		.Zamieszczenie wypisu z treści ustawy dotyczących prawnej ochrony zabytków;	2009	Referat Organizacyjno-Prawny
		.Zamieszczenie informacji o tematycznej i edukacyjnej ścieżce południowo – wschodniej Polski pod nazwą „Turystyczny szlak gniazd rodowych Lubomirskich”, w której skład wchodzi zespół pałacowo – parkowy w Boguchwale	2009	Referat Promocji i Spraw Społecznych Referat Administracyjny
	Popularyzacja ochrony wartości niematerialnych jako części dziedzictwa kulturowego Gminy Boguchwała;	.Działania związane z pielęgnowaniem tożsamości kulturowej Gminy Boguchwała – organizowanie spotkań, imprez, prelekcji ściśle związanych z historią gminy, ważnymi wydarzeniami historycznymi mającymi miejsce na terenie gminy, itp.;	2009-2012	Referat Promocji i Spraw Społecznych Gminna Biblioteka Publiczna MCK LOK Stowarzyszenia
		.Wprowadzanie nazw potocznych do różnego typu publikacji np. Lisiaki, Babia Góra, Przymiarki, Ryjak, itp.;	2009-2012	Wszyscy
		.Utrwalanie w świadomości społeczności lokalnej wybitnych postaci związanych z regionem – np. wieczorki poświęcone życiu księdza Stanisława Żytkiewicza, festiwal dzieci i młodzieży z wykorzystaniem twórczości Tadeusza Nalepy;	2009-2012	Gminna Biblioteka Publiczna MCK LOK
		Aktywne współpracowanie z lokalnymi mediami (Wiadomości Boguchwalskie);	2009-2012	Referat Promocji i Spraw Społecznych Redakcja
Stworzenie na bazie „Izby Tradycji” w Nosówce np. Galerii Wsi Polskiej, pozyskanie od osób prywatnych eksponatów w zakresie zabytków materialnych, dokumentowanie zabytków w zakresie wartości niematerialnych;		2009-2012	Referat Promocji i Spraw Społecznych Rada Sołecka	
5	Działania edukacyjne z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego			
Edukacja dzieci i młodzieży szkolnej w zakresie zapoznania z historią i jej zabytkami;	5.1.1.Wprowadzenie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej;	2009-2012	ZEASiPO	
	5.1.2.Organizowanie wystaw uzmysławiających wartość zasobów dziedzictwa kulturowego;	2009-2012	MCK LOK Inni	
	5.1.3.Organizowanie festynów,	2009-	MCK LOK	

	zabaw i loterii, których dochód przeznaczony będzie na potrzeby opieki nad zabytkami;	2012	Inni
	5.1.4. Włączenie placówki muzealnej do działań edukacyjnych;	2009-2012	ZEASiPO Muzeum
	5.1.5. Organizowanie konkursów na szczeblu szkół podstawowych i gimnazjalnych (plastycznych, fotograficznych i historycznych);	2009-2012	Referat Promocji i Spraw Społecznych ZEASiPO
6	Monitoring realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami		
	6.1. Prowadzenie rejestru z realizacji zadań objętych Programem;	2009-2012	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu
	6.2. Prowadzenie rejestru zmian zachodzących w obiektach wpisanych do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków;	2009-2012	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu
	6.3. Sporządzenie sprawozdania z realizacji Programu i przedstawienie radzie Miejskiej w Boguchwale;	2009, 2011	Referat Planowania, Rozwoju i Monitoringu

6. Źródła finansowania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, pomimo swojej nazwy nie odnosi się tylko do władz samorządowych ale jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego. Zgodnie z tym, finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami nie może pochodzić wyłącznie ze środków własnych gminy. Zatem realizując zadania zawarte w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami należy wykorzystywać środki zarówno samorządowe jak również inne źródła w tym rządowe i prywatne.

Odnosząc się do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, sprawowanie opieki nad nimi a tym samym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich czy robót budowlanych przy nich leży w kwestii właściciela i posiadacza zabytku lub zabytków. Osoba fizyczna czy jednostka samorządowa będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku, który jest wpisany do rejestru zabytków jak również posiada taki obiekt w swoim zarządzie może ubiegać się o udzielenie celowej dotacji pochodzącej z budżetu państwa na dofinansowanie wcześniej wymienionych prac związanych z zabiegami konserwatorskimi, restauratorskimi oraz budowlanymi.³⁶

Podstawowa instytucja państwową, dzięki której można uzyskać środki finansowe na zadania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W ramach działania w/w ministeriatu jest między innymi przygotowywanie programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które stanowią podstawą do ubieganiem się o środki na zadania z zakresu kultury. Realizowane one być przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, oraz podmioty gospodarcze. W Przypadku Gminy Boguchwała programami jakie mogą być podstawa udzielenia wsparcia finansowego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego mogą być:

1. „Edukacja Kulturalna i Diagnoza Kultury” – wspierający i promujący projekty twórczego i aktywnego uczestnictwa w kulturze, sprawnego korzystania z całokształtu materialnego i duchowego dorobku kultury, jako zbioru wiedzy o historii i tożsamości narodu, efektywnego kształcenia osób działających w sferze kultury a także projekty badawcze monitorujące i diagnozujące zmiany w kulturze. Interesujący w tym programie, z punktu widzenia Gminy Boguchwała, jest priorytet nr I mający na celu:

- Zwiększenie kompetencji społeczeństwa w zakresie odbioru i tworzenia wartości artystycznych i kulturalnych;
- Przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz wzbogacanie oferty zagospodarowania wolnego czasu dzieci i młodzieży;
- Wzmocnienie potencjału edukacyjnego domów kultury i bibliotek.

2. „Dziedzictwo Kulturowe” – ogólnie opierający się na działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. W tym programie istotnymi priorytetami dla Gminy Boguchwała są:

❖ „Ochrona zabytków” – mająca na celu:

- Ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturalnego;
- Konserwację i rewaloryzację zabytków;
- Udostępnianie zabytków dla celów publicznych.

Wnioskodawcami mogą być zarówno osoby prywatne jak również jednostki samorządowe posiadające prawo do zabytku oraz inne instytucje kultury.

- ❖ „Tworzenie Zasobów Cyfrowych Dziedzictwa Kulturowego” – wspierający przedsięwzięcia, mające na celu zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także jego ochronę w formie cyfrowej. Priorytet jest narzędziem koordynacji procesów digitalizacyjnych w kraju i utrzymania określonych standardów w tym zakresie. Wnioskodawcami mogą być: organizacje pozarządowe, szkoły, podmioty działające w sferze kultury.
- ❖ „Ochrona Dziedzictwa Kultury Ludowej” – mająca na celu zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej, ochronę twórczości ludowej, w tym unikalnych umiejętności, ich popularyzację w społeczeństwie, a także kształtowanie tożsamości lokalnej w tym:
  - Wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej/lokalnej;
  - Dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kultury ludowej;
  - Zachowanie i przekazywanie tradycji.

Uprawnionymi wnioskującymi są: organizacje pozarządowe w tym wszelkiego rodzaju stowarzyszenia.³⁷

Rozpatrując możliwości pozyskiwania dotacji ministerialnych należy wspomnieć o Narodowym Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, który również ma opracowane i przygotowane pewne programy pozwalające uzyskać rozpatrywane fundusze. Interesującym programem z punktu widzenia ochrony zabytków i opieki nad nimi jest „Program dla przedsięwzięć służących ochronie przyrody i krajobrazu”, w ramach którego należy rozpatrywać projekty i inwestycje mające na celu konserwację zabytkowych obszarów przyrodniczo-krajobrazowych takich jak np. zespoły pałacowo-parkowe.³⁸

Biorąc pod uwagę fakt, że dużą część obiektów zabytkowych stanowią obiekty sakralne należy zwrócić uwagę na możliwości pozyskiwania środków finansowych na ochronę i opiekę tego rodzaju zabytków. Niewielkie remonty zabytków sakralnych parafie pokrywają w głównej mierze z własnych zasobów (zbiórki, kwesty, itp.) nie mniej jednak są to roboty niskobudżetowe. W przypadku dużych inwestycji parafie mogą ubiegać się o dotacje z Funduszu Kościelnego, które są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).³⁹

Należy również odnieść się do dotacji, które można uzyskać nie tylko na szczeblu krajowym czy wojewódzkim lecz również lokalnym. Opierając się o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Rady Gminy Boguchwała podjęła uchwałę „w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków”. Zgodnie z jej wersami dotacja może być przeznaczona na finansowanie spraw związanych z:

- 1) Sporządzaniem ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) Przeprowadzaniem badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) Wykonaniem dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) Opracowaniem programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) Wykonaniem projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) Sporządzeniem projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) Zabezpieczeniem, zachowaniem i utrwaleniem substancji zabytku;
- 8) Stabilizowaniem konstrukcyjnym części składowych zabytku lub ich otworzeniem w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) Odnowieniem lub uzupełnieniem tynków i okładzin, architektonicznych albo ich całkowitym odtworzeniem, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) Odtworzeniem zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli otworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) Odnowieniem lub całkowitym odtworzeniem okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) Modernizacją instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;

- 13) Wykonaniem izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) Uzupełnieniem narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) Działaniami zmierzającymi do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) Zakupem materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7 – 15;
- 17) Zakupem i montażem instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wysokość dotacji może wynieść maksymalnie 100% całkowitych nakładów poniesionych na w/w prace. Jednocześnie Gmina zastrzega sobie prawo kontroli wykorzystania przyznanej dotacji. W szczególności Gminie przysługuje prawo kontroli całości dokumentacji finansowo – księgowej związanej z wykorzystaniem dotacji. W ramach wykonywanej kontroli podmiot obowiązany jest na każde żądanie przedstawiciela urzędu udostępnić właściwą dokumentację oraz udzielić wyjaśnień jak również umożliwić dostęp do miejsc, gdzie jest realizowane zadanie.

Nie sposób nie zwrócić uwagi na nowe możliwości związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej a co za tym idzie wykorzystaniem funduszy strukturalnych skierowanych na finansowanie wszelkiego rodzaju projektów kulturalnych.

¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

³ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

⁴ Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015

⁵ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

⁶ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

⁷ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

⁸ Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego „Centrum”

⁹ Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”

¹⁰ Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020

¹¹ Boguchwała i okolice – Krzysztof Motyka

¹² Gminna Ewidencja Zabytków

¹³ Kościół w Boguchwale – zabytek architektury sakralnej – Nasz Czas, nr 2, 1998 r.

¹⁴ Fotografia autor

¹⁵ Fotografia autor

¹⁶ Kościół w Boguchwale – zabytek architektury sakralnej – Nasz Czas, nr 2, 1998 r.

¹⁷ Fotografia autor

¹⁸ Fotografia autor

¹⁹ Zespół Pałacowy w Boguchwale – Karol Majewski

²⁰ Fotografia autor

²¹ Fotografia autor

²² Boguchwała – S. Wnęk

²³ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁴ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁵ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁶ Fotografia autor

²⁷ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁸ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁹ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

³⁰ Fotografia autor

³¹ Zgodnie z Decyzjami Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

³² Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

³³ Fotografia autor

³⁴ Fotografia autor

³⁵ Fotografia autor

³⁶ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

³⁷ www.mkidn.gov.pl

³⁸ www.nfosigw.gov.pl

³⁹ www.mswia.gov.pl